Despre originea entopicului *Plai*

VASILE D. ȚÂRA

Entopicul *plai* face parte din categoria cuvintelor românești cu etimologie nesigură. Aparținând vocabularului de bază al limbii române[1], întrucât este un termen păstoresc uzual în graiul ciobanilor de la munte, care a dobândit și numeroase alte sensuri în rostirea românească, originea termenului *plai* a reținut atenția unor lingviști și lexicografi de prestigiu, care, însă, au susținut mai multe opinii divergente.

Cea mai veche atestare a cuvântului *plai* datează din anul 1478, când, într-un document maghiar (v. Csánki, V, 1913, p. 125), este menționată poss. *Plaj* sau *Play* în ținutul Hunedoarei (v. și Drăganu 1933, p. 369). În Țara Românească, toponimul *Plaiul Vaideeilor* este atestat la 15 iunie 1504 (v. DLRV 1974, p. 140; DRH, B, II, p.59; Gl ,p. 187), iar entopicul *plai* apare de două ori într-un document din 14 dec. 1514: „i ot tuia *plaiurele* i *luncile*"[2] și „i sьs vьsem *plaiure*"[3] (v. DLRV 1974, p. 140; DRH, B, II, p. 265). Într-un act din 1517, sunt menționate, de asemenea, toponimele: *Plaiul Chiojdului* și *Plaiul lui Dumitru* (DLRV 1974, p. 140; DRH, B, II, p. 300). Mai târziu, la 1652, apelativul *plai* apare într-un document muntean (Gaster1891, p.156/29), iar apoi este atestat frecvent la cronicarii munteni și la scriitorii din secolul al XIX-lea.

Dacă din documentul ardelenesc nu putem afla nimic despre sensul cuvântului în discuție, din actele românești și mai ales din cronicile muntene reiese că *plai* avea îndeosebi înțelesul de „cale, drum pe munte" și, probabil, de „deal sau coastă de deal" (Codrescu 1852, IV, p. 165/12; IȚR 1959, p. 30 ș.a.). În DLR sunt consemnate următoarele sensuri pentru acest entopic: 1.„Versant al unui munte sau al unui deal; creastă, culme, vârf al unui munte; p. gener. munte sau deal mare". 2.„Regiune de munte sau de deal, aproape plană, acoperită, în general, cu pășune; poiană; luminiș; p. ext. câmpie, șes (înalt)". 3.„Drum (sau cărare) care urmează (sau traversează) o culme, o regiune muntoasă; spec. trecătoare, pas; p. ext. (rar) orice drum de pământ, nepietruit". 4.„Subîmpărțire administrativă a județelor și ținuturilor

[1] Al. Graur nu-l include între cuvintele din fondul principal lexical al limbii române (vezi Graur 1954).
[2] „și de aici plaiurile și luncile" (DLRV 1974, p.140).
[3] „și cu toate plaiure" (DLRV 1974, p. 140).

BDD-A32084 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:58 UTC)

(mai ales a celor de la munte), în Evul Mediu, în Țara Românească; p. ext. reședință a acestei subîmpărțiri [*ocol, plasă*]". 5.„Întindere mare de pământ dintr-o țară, dintr-o zonă etc., regiune, ținut, meleag". 6.„(Regional) Pridvor (încadrat de patru coloane) (Olt., R. Vâlcea)". 7.„(Regional) Plută (Banat-Chizătău)" (DLR, s.v. *plai*).

Pletora semantică a acestui cuvânt mărturisește despre vechimea lui în română și, probabil, în aromână, unde este atestat cu sensurile: „coastă de munte, versant; arondisment montan" (DDA 1974, s.v. *plaiu*).

Chiar dacă în dicționarele românești, cu excepția *Lexiconului de la Buda*, sensul de „cale, drum sau cărare ce urmează ori traversează o culme" pentru termenul în discuție este menționat în poziții secundare (a treia, a patra sau a cincea), noi credem, ca și George Giuglea (DR X/2, p. 437-438; vezi și Giuglea 1988, p. 91) că acesta este înțelesul cel mai important, specific limbii române, cuvântul fiind uzual mai ales în graiul păstorilor, „pentru că ei merg de secole încoace și încolo pe cărările și vârfurile munților, în care au trasat sute de drumuri, prin cele mai înfundate locuri, cu turmele, cu caii și, cât s-a putut și unde a fost mai ușor de urcat, cu căruța" (Giuglea 1988, p. 91). Cu același sens îl găsim și în ruteană: *plaï* (dim. *plaičok*) „drum de picior, cărare, drum de călărit în munți, rând, strat"; *plaïom* „pe (în) rând, alături" (v. CDDE, p.212/1400; Giuglea 1988, p.91), unde a intrat din română, alături de alți termeni păstorești. Ca derivat, sub forma *plajás* ori *paljás,* se află și în graiul secuilor (v. *ibid*.)

Trebuie să precizăm, însă, că în terminologia păstorească *plai* nu este sinonim perfect cu *drum, cărare, potecă* sau *hățiș*. *Plaiul* este mai degrabă o cale de acces spre zonele de pășunat din munți, care urmează crestele și pantele mai mult sau mai puțin domoale, de regulă fără tufe și cu mai puțini copaci, unde iarba crește în voie, turmele găsindu-și aici hrana atât la urcatul, cât și la coborâtul de la munte.

În limba veche și în *Lexiconul de la Buda*, acesta este sensul de bază al entopicului *plai*, la care se mai adaugă cel de „graniță pe munți" sau „strajă pre munții dintră hotară" (v. LB 1825, p. 510).

Privitor la originea cuvântului în discuție, părerile sunt împărțite. Prima etimologie a propus-o Al. Cihac, care, pornind de la sensurile „înălțime montană, platoul unui munte, cărare ce traversează un munte", indică drept etimon pentru *plai* termenul v. sl. *planina* „munte". Pentru ultimul sens, cel de *cărare,* mai trimite la čech. *plaňě, planina, plaine, plańy'* „câmp deschis, defrișat" (v. Cihac 1879, s.v. *plaiu)* .

H. Tiktin optează, de asemenea, pentru un v. sl. *planŭ* „neted, întins, plan" (TDRG, s.v. *plai*), etimon reluat și în DLR, unde se face trimitere și la bg. *planina* „munte", slovacul *pľań* și la ceh. *pľaň*. În favoarea acestei

BDD-A32084 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:58 UTC)

etimologii au mai pledat: rusul V. M. Ilici-Svitîci, într-un studiu din 1960 și G. Mihăilă, într-o recenzie publicată în SCL, XXIII (1972), nr. 1, p. 80-81, unde lingvistul român trimite la v.sl. **planъ* (< sl. com. **plonъ*), cu numeroase corespondențe în limbile și dialectele slave, ale căror sensuri sunt similare celor din română: „pășune de munte, platou, munte, poiană etc.”.

Tot la un etimon slav, mai precis la rut. *plaĭ* „cărare de munte”, pe care îl derivă din sl. *planina* „munte”, trimite și Lazăr Șăineanu (v. ȘDU, s.v. *plaiu*).

I.- A. Candrea și Ov. Densusianu propun ca etimon lat.**plagius, -um* , provenit din *plaga* „bande de terre, étendue, contrée”, făcând, însă, și trimitere la vit. *plaio*, it. *piaggia* „côte, coteau, penchant de colline”; v. fr. *plaie* „contrée, région”; prov. *plaia* „plage” < **plagia* (CDDE, p.212-214/1400). Același etimon este acceptat în CADE și în DLRM.

A. T. Laurian și I. C. Massim includ cuvântul *plai* în *Dicționar,* însă propun, cu semnul întrebării, ca etimon gr. πλάγιος „laturea unui munte”. Tot pentru un etimon grecesc optează și August Scriban, când trimite la m.gr. *plági* „parte, coastă, povârniș” (Scriban 1939, s.v. *plai*).

A. Philippide, bazându-se pe considerente de fonetică istorică și de semantică, afirmă, cu toată convingerea că, dacă „pentru cuvintele respective din celelalte limbi romanice etymon **plagius* se poate numi latin popular, pentru cuvintele român [*plaĭŭ*] și albanez [*pláiă*] acest etymon este însuși grecul πλάγιος , cu pronunțarea neogreacă *pláγ'os*: cuvintele român și albanez nu sunt altceva decât neogrecul πλάγιον (citește *pláγ'on*), côté, flanc, côte” (OR II, p.730). Așadar, Philippide crede că *plai* este mai nou decât urmașii lui πλάγιος din limbile romanice occidentale. Dacă avem, însă, în vedere vechimea atestării termenului în română și importanța lui în limbajul păstoresc din Carpați, e posibil ca *plai* să nu fie mai „tânăr” sau cu mult mai tânăr decât rudele sale occidentale.

G. Giuglea, având în vedere mai ales semantismul păstoresc al termenului *plai*, susține că acesta provine din v. gr. πλάγιον „plan înclinat”, cuvânt ce are urmași în dialectele italiene de sud: *pláyi* „pantă împădurită; teren de pășune în pantă”, cunoscut în graiurile din Bova (Reggio Calabria), *prayu* „câmpie mică”; mal; coastă”, atestat în graiurile din Cosența, și it. *piaggia* „coastă de mare”, utilizat și în napolitană cu înțelesul de „estensione aperta di terra” (v. DR X/2,p. 437; vezi și Giuglea 1988, p. 90). În concluzie, G. Giuglea susține că „Dacă avem în dacoromână o creație semantică proprie, care a pătruns până la ruteni, atunci aceasta trebuie să se lege de un punct din v. gr., unde πλάγιος înseamnă „oblique, qui montre le flanc” și ca adverb. πλαγίως „obliquement, transversalement”, tocmai ceea ce exprimă rom. *pieziș* (din lat. *pes, pedem*), deci „pe pantă în sus și în jos,

BDD-A32084 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:58 UTC)

la piciorul muntelui”. De regulă, „drumurile noastre de munte (plaiurile) se află la picioarele munților” (Giuglea 1988, p. 92).

Al. Rosetti acceptă etimonul propus de G. Giuglea (v. ILR 1986, p. 215), iar H. Mihăescu (v. IG 1966, p. 60) și autorii tratatului de istorie a limbii române (v. TILR II, p. 367) trimit, de asemenea, la gr. πλάγιος „înclinat, oblic, pieziș”, din care provine și alb. *i plajë* „înclinat”.

Al. Ciorănescu pornește tot de la gr. πλάγιον, dar acceptă, cu prudență, și un intermediar latin: **plagium* (v. CDER 2001, s.v. *plai*).

Mai trebuie să adăugăm că în LB nu se dă nicio indicație etimologică, în DEX și în NDULR se menționează *et. nec.*, iar în EW entopicul *plai* nu este înregistrat. Sextil Pușcariu îl menționează, însă, de trei ori în *Limba română*, vol. I, la p. 86, 308 și 319, ultima dată într-un context care ne sugerează că îl include, totuși, între termenii de origine latină: „Chiar și drumurile de *c a r e*, *carrariae*, se prefăcură cu timpul în cărările noastre înguste, pentru care avem o sinonimică bogată, formată din împrumuturi din alte limbi – ca *potecă, hățiș* etc. – la care s-au adăugat, prin munți, *plaiurile*, atât de deosebite, ca sens, de franțuzescul *plage* sau italienescul *piaggia*” (LR I, p. 319), dar, am adăuga noi, nu chiar atât de deosebite ca înțeles de termenii similari din alte limbi și dialecte romanice apusene (v. *supra*).

În sfârșit, opinia care ni se pare a fi cea mai apropiată de adevăr atât din perspectiva istoriei limbii române, cât și a istoriei poporului român, al cărui spațiu de etnogeneză se întinde și în sudul Dunării, unde influența greacă asupra latinei a fost cel puțin tot atât de însemnată ca și în sudul Italiei, a fost cea promovată de W. Meyer-Lübke (v. REW, 6564; Meyer-Lübke 1914,p. 9-10), acceptată de G. Pascu (DEMR, s.v. *plaiu*), susținută de N. Drăganu (v. *Românii* 1933, p. 368) și preluată, parțial, în DDA 1974 și în SDEM *: plai* provine din lat. **plagius* (< gr. πλάγιον) „parte, latură; coastă”, cu reflexe în limbile și dialectele romanice apusene: vegl. *plui*; bellun. *piai* „Abhang”; it. *(s)piaggia* , fr. *plage*, catal. *platja*, prov. *playa*, sp. *playa*, port. praya (v. și Jokl Unt., p. 174; Blaise, s.v. *plagium* (πλάγιον) „côté, face latérale”). În felul acesta, *plai* se integrează firesc în categoria termenilor proveniți din elenismele intrate în latina dunăreană, cum sunt: *broatec, jur (giur), proaspăt, stur, trufă* etc., sau între cele cunoscute pe o arie mai largă: *biserică, boteza, creștin, cuteza, drac, farmec, râncheza, spată* etc.

Bibliografie

Blaise = Blaise, Albert (1993), *Dictionnaire latin-français des auteurs chrétiens*, Brepols.
CADE = Candrea, I.-Aurel – Adamescu, Gh. (s. a.), *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, București, Editura „Cartea Românească”.

BDD-A32084 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:58 UTC)

CDDE = Candrea, I-A., Densusianu, Ov. (1914), *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine*, București, SOCEC & Comp.
CDER 2001= Ciorănescu, A. (2001), *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I. O.
Cihac I-II = Cihac, A. de (1879), *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, vol. I-II, Francfurt a/M – Berlin – Bucarest, 1870.
DDA 1974 = Papahagi, Tache (1974), *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, Editura Academiei.
DEMR = Pascu, G. (1925), *Dictionnaire étimologique macédoroumain*, I – II, Iași.
DEX 1996 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București, Univers Enciclopedic.
DLR = *Dicționarul limbii române*, t. VIII, partea a 3-a, lit. P (*pînă – pogribanie*), București, EA, 1977.
DLRM = *Dicționarul limbii române moderne*, [București], Editura Academiei, 1958.
EW = S. Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache.* I: *Lateinisches Element, mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, K. Winter, 1905.
Gaster 1891 = Gaster, M. (1891), *Chrestomație română*, Texte tipărite și manuscrise (sec. XVI - XIX), dialectale și populare, cu o introducere, gramatică și un glosar româno-francez de ~ , vol. I, Leipzig-București, 1891.
Giuglea 1988 = Giuglea, G. (1988), *Fapte de limbă. Mărturii despre trecutul românesc. Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie*, Ediție îngrijită, introducere, tabel cronologic, note și indice de Florența Sădeanu, [București], Editura Științifică și Enciclopedică.
IG 1966 = Mihăescu, Haralambie (1966), *Influența greacă asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, București.
ILR 1986 = Rosetti, Al. (1986), *Istoria limbii române*. I. *De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. Ediție definitivă, București.
Jokl Unt. = Jokl, Norbert (1923) *Linguistisch – Kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen*, Berlin – Leipzig.
IȚR 1959 = *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717*. Cronică anonimă. Ediție întocmită de Constantin Grecescu, [București], Editura Științifică.
LB 1825 = *Lesicon românescu-lătinescu-ungurescu-nemțescu*…, Buda.
LM I, II, III = Laurian, A.T. și Massim, I. C. (1871 [în realitate: 1877]), *Dicționarul limbei române*…, t. I (A – H), 1871, t. II (I – Z), 1876, t. III: *Glossariu*…
LR I = Pușcariu, Sextil (1940), *Limba română*, I. Privire generală, București, Fundația pentru Literatură și Artă „REGELE CAROL II".
Meyer-Lübke 1914 = Meyer-Lübke, W. (1914), *Rumänisch, Romanisch, Albanessich*, Mitteilungen des rumänischen Instituts, I, Wien.
NDULR = Oprea, Ioan, Pamfil, Gabriela, Radu, Rodica, Zăstroiu, Victoria (s.a.), *Noul dicționar universal al limbii române*, București – Chișinău, Ed. Litera Internațional, [2006].
OR II = Philippide, A. (1927), *Originea românilor*, II. *Ce spun limbile română și albaneză*, Iași, Tipografia „VIAȚA ROMÂNEASCĂ" S. A.
REW 1935 = Meyer-Lübke, W. (1935), *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, ed. a III-a, Heidelberg.
***Românii* 1933** = Drăganu, N. (1933), *Românii în veacurile IX – XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, București, 1933.

BDD-A32084 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:58 UTC)

Scriban 1939 = Scriban, August (1939), *Dicționaru limbii românești*, Iași, Institutul de Arte Grafice„Presa bună".
SDEM = *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești*, Chișinău, 1978.
ȘDU 1930 = Lazăr Șăineanu, Lazăr (s.a.), *Dicționar universal al limbei române*, ed. a 8-a, [Craiova], Editura „Scrisul românesc", [1930].
TDRG = Tiktin, H. (1903-1924), *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, [I-III], Bukarest, Staatsdruckerei.
TILR II = *Istoria limbii române,* vol. II, București, Editura Academiei, 1969.

ABOUT THE ORIGIN OF THE ENTOPIC *PLAI*

Abstract

Key words: entopic, etymology, *plai.*

Certified in the Romanian texts beginning with the 15th century, known in Daco-Romanian and Macedo-Romanian dialects, customary in the idiom used by the mountain shepherds, and, often, in the artistic language, the term *plai* '1. flat mountainous region covered with loans; 2. mountain road or path; 3. field; 4. realm, region' has caught the attention of many Romanian an foreign linguists. The existence of similar words in some Romance as well as Slavic and Greek languages and dialects, its range of meanings, and some problems of historical phonetics have created great difficulties in identifying the etymology of this entopic. Some researchers have connected the word with Lat. **plagius*, while others with Gr. πλάγιος, or with old Sl. **planъ*. Many dictionaries do not mention any origin of the word. The author of the present article argues the hypothesis that Rom. *plai* belongs to the category of the Hellenistic words that once entered the Danubian Latin, and that it originates in Lat.**plagius* < Gr. πλάγιον.

BDD-A32084 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:58 UTC)